

24.10.2022

HE 216/2022 vp

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ulosottokaaren 4 luvun 48 §:n väliaikaisesta muuttamisesta ja sen yhteydessä käsiteltävistä lakialoitteista LA 38/2022 vp ja LA 88/2022 vp toteaa Ulosottolaitos pyydettyinä lausuntonaan kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä esityksestä ja sen tavoitteista

Hallituksen esityksellä pyritään tukemaan kansalaisten ostovoimaa hintojen noustessa Venäjän Ukrainaa vastaan käymän sodan johdosta. Velallisten asemaa ollaan parantamassa myös vapaakuukausien määrää lisäävällä uudistuksella, josta eduskuntaan on annettu eri esityksensä (HE 142/2022 vp). Ehdotettu suojaosuuden nosto olisi voimassa väliaikaisesti ja sen vaikutuksia seurattaisiin.

Vaikeassa taloustilanteessa on hyväksyttävää pyrkiä helpottamaan kansalaisten asemaa. Sitä voidaan tehdä monin eri tavoin, muun muassa veropolitiikalla, myönnettävillä yhteiskunnan tuilla ja niin edelleen. Ulosoton suojaosuuden nosto on tässä suhteessa vaikutuksiltaan melko vähäinen ja kohdistuu vain ulosottovelallisiin eikä siihen valtaosaan väestöstä, joka huolehtii velvoitteistaan vapaaehtoisesti.

Esityksen vaikutuksista

Velallisten aseman helpottamista valmisteltaessa Ulosottolaitos oli siinä käsityksessä, että suojaosuuden noston sijasta päädyttiin vapaakuukausien määrän lisäämiseen, mikä mielestämme on ollut hyvä tapa lisätä velallisten taloudellista liikkumavaraa. Vapaakuukausiuudistuksen lisäksi suojaosuuksien nosto keventää ulosottopidätystä edelleen. Suojaosuuden noston vaihtoehtona olisi voinut olla myös ulosottopidätyksen keventäminen ns. tulo- ja elatusmaksuissa, jolloin se olisi kohdentunut nimenomaan pienituloisiin.

Arviot velkojille tilitettävän määrän vähenemisestä vuositasolla ovat esityksenkin mukaan suuntaa antavia. Niitten tarkka arviointi on hankalaa. Arvioista puuttunee myös esimerkiksi suojaosuuden noston vaikutus myönnettävien vapaakuukausien määrään: suojaosuuden noustessa myös ns. pakollisten vapaakuukausien määrä lisääntyy.

Vaikutukset jäänevät kuitenkin alle 100 miljoonan euron. Tästä summasta kertyy myöhemmin osa velkojille perinnän hidastuessa. Osa menetetään kokonaan joko velallisen ohjautuessa oikeudellisen perinnän ulkopuolelle tai perinnän hidastuessa niin, että saatavat lopullisesti vanhentuvat. Esimerkiksi elatusavut, verot, sakot ja julkiset maksut vanhentuvat jo viidessä vuodessa.

Koska helpotuksia ei ole suunnattu nimenomaisesti pienituloisiin, ne kohdistuvat eri tuloluokkiin eri tavoin. Suurimmat euromääräiset helpotukset tulevat suurituloisille, esimerkiksi noin 7000 euroa kuukaudessa ansaitseville. Helpotusta tulee myös pienituloisille, mutta ei keskituloisille.

Suojaosuuden nosto siirtää nykyisistä velallisista arviolta hieman yli 10 000 oikeudellisen perinnän ulkopuolelle. Heiltä ei saa velkoja perityksi ulosottoimin. Tämä ei voine olla heijastumatta heidän luottokelpoisuuteensa. Kun luottokelpoisuus arvioidaan tulotason ja sen ulosottokelpoisuuden mukaan, tämä valitettavasti voi johtaa kaikkien saman tulotason omaavien osalta heikentyneeseen luottokelpoisuuteen, vaikka he olisivat aina luottonsa säntillisesti hoitaneetkin. Sama kysymys nähtiin aikanaan, kun eläkkeet eivät olleet ulosmittauskelpoisia: eläkeläisten luottokelpoisuus oli selvästi muita heikempi. Jos tulotasoon kuuluvia on ulosotossa 10 000, heitä lienee moninkertainen määrä ulosoton ulkopuolella.

Perinnän hidastuminen aiheuttaa kulujen ja korkojen osalta lisärasitusta velallisille.

Perinnän hidastuminen voi johtaa joissakin tapauksissa ulosmitatun omaisuuden myyntiin, kun toistuvaistulon ulosmittaus ei tuota mitään tai kerryttää velkaa hitaasti.

Esityksen mukaan uudistuksella ei olisi merkityksellistä vaikutusta työllisyyteen. Kun julkisuudessa suojaosuuden nostolle on nimenomaan esitetty perusteeksi kannustinloukun purkaminen, jolloin velalliset voisivat palata työelämään, johtopäätös voi joillekin olla yllättävä. Hyvä sinänsä, että asia on selvitetty.

Suhde perustuslakiin

Ulosottomenettelyn tuloksen aleneminen merkitsee velkojan oikeuksien heikompaa toteuttamista. Toisaalta suojaosuussäännökset tarvitaan velallisen kohtuullisen elämän takeeksi, vaikkakin sosiaalitoimella tilannetta myös tuetaan. Eri velkojille oikeuksien heikkeneminen tuntuu eri tavoin: suurille institutionaalisille velkojille pudotus saattaa olla suhteessa vähäinen, joillekin yksityishenkilöille heidän omassa taloudessaan hyvinkin tuntuva asia. Oikeuksien ja perusoikeuksien punnintaa tarvitaan.

Kun uudistuksissa on lähdetty siitä, että vähäinen velallisen suojan parantuminen voi olla velkojien oikeudetkin huomioon ottaen kohtuullinen, uudistuksia tulisi tarkastella myös kokonaisvaltaisemmin. Eri uudistusten yhteisvaikutus tulisi ottaa huomioon. Tässä esityksessä merkille pantavaa on, että se on voimassa vain vuoden.

Perustuslakivaliokunnan lausunto asia olisi paikallaan.

Lakialoitteet LA 38/2022 vp ja LA 88/2022 vp

Ulosottolaitos kannattaa asiassa etenemistä pikemminkin hallituksen esityksen kuin lakialoitteitten mukaisesti. Asian lisäselvittämiseksi on tärkeää, että lainmuutos on väliaikainen.

Muuta

Ulosottolaitoksen lisääntynyt resurssitarve on kohtuullisesti otettu huomioon.

Uudistuksen vaikutusten seuranta on tärkeä asia ja työläs järjestää. Sen suunnittelu tulee käynnistää välittömästi, jotta tietoa voidaan kerätä heti vuoden alusta oikealla tavalla. Ulosottolaitoksen tilastotiedot eivät sellaisenaan ole riittäviä kuvaamaan muutoksen vaikutuksia, vaan siihen tarvitaan muutakin tutkimustoimintaa, muun muassa luottokelpoisuuteen liittyvien asioiden osalta.

Juhani Toukola
valtakunnanvouti